

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાતની વડી અદાલતમાં, અમદાવાદ ખાતે

કંપની અરજી નં. ૧૨૯ ઓફ ૨૦૧૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	હા
૨	પત્રકારને રીફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	હા
૩	શું માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની ખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના
૫.	શું તે સિવિલ જજને મોકલવાનું છે?	ના

=====

કોન્ટ્રેન ઇન્ટરનેશનલ....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગોકુલ રિફોર્મ્સ એન્ડ સોલ્વેન્ટ લિ.....પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતી: શ્રી એસ. એમ. ગોહિલ, અરજદાર(ઓ) નં. ૧ માટે વકીલ; મિસ

અમૃતા એમ. ઠાકોર, પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ માટે વકીલ

=====

==

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એન.વી. અંજારિયા

તારીખ : ૦૮/૦૨/૨૦૧૫

સી.એ.વી. ચુકાદો

અહીંનો અરજદાર કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૪૩૩ અને ૪૩૪ હેઠળ પ્રતિસાદી-ગોકુલ રેફોર્મ્સ એન્ડ સોલવેન્ટ લિમિટેડના વિલોપનનો આદેશ કરવાની પ્રાર્થના સાથે આ અરજી દાખલ કરી છે. એમ.એસ. કોન્ટ્રેન ઇન્ટરનેશનલ નામે અને શૈલી હેઠળનો અરજદાર સપ્લાય ચેઇન સોલ્યુશન તથા માર્કેટિંગ સેવા/દલાલીનો વ્યવસાય કરતી એક પેઢી છે. પ્રતિસાદી કંપની અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ નોંધાયેલી એક કંપની છે.

૨. અરજદારનો કેસ એવો છે કે ત્રણ અલગ-અલગ કરારો હેઠળ, અરજદારે ભારતીય રેપસીડ એક્સટ્રેક્શન મીલ તરીકે ઓળખાતા માલને વિદેશસ્થિત ખરીદદાર એક એમ/એસ. રમાક જનરલ ટ્રેડિંગ એલએલસી, દુબઈને વેચ્યો હતો અને તે વ્યવહારમાં અરજદાર દલાલ તરીકે કાર્યરત હતો. અરજદારનો વધુમાં દાવો છે કે મોકલણી ૨૧ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ કંડલા બંદરથી ઇરાનના બંદર અબ્બાસ તરફ ખરીદદાર દ્વારા ભાડે લેવાયેલા જહાજ એમ.વી. અઝેલિયામાં ફ્રી ઓન બોર્ડ (એફઓબી) શરતો પર મોકલવામાં આવી હતી. કુલ મોકલણી ચાર અલગ-અલગ બિલ્સ ઓફ લેડિંગ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી હતી. અરજદારના જણાવ્યા અનુસાર, ગ્રેન એન્ડ ફીડ ટ્રેડ એસોસિએશન કોન્ટ્રાક્ટ ફોર શિપમેન્ટ ફોર ફીડિંગસ્ટફ ઇન બલ્ક-જીએએફટીએ નં.૧૦૦ પ્રતિવાદી પર લાગુ પડે છે અને તેને બાંધે છે, જેમાં દલાલી અંગેની શરત તથા તેના ચુકવણીનો

સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. દલાલી સંબંધિત ઉક્ત જીએએફટીએ નં.૧૦૦ની શરત નં.૪ પર આધાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૨.૧ અરજદારનું વધુમાં કહેવું તથા દાવો છે કે વ્યવહાર સંબંધિત તમામ પ્રશ્નો સુમેળપૂર્વક નિરાકરિત થઈ ગયા હતા અને ખરીદનાર તથા વેચનાર બન્ને તરફથી ગુણવત્તા અને જથ્થા અંગે કોઈ ફરિયાદ નથી. જણાવવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદીએ મૂળ દસ્તાવેજો પણ ખરીદનારને મોકલી આપ્યા હતા. કેસ એવી છે કે પ્રતિવાદી પર અરજદારને દલાલી ચૂકવવાની ફરજ હતી અને તે બાબતે થનારા રૂ. ૨૦,૮૦,૦૦૦/- બાકી ચૂકવાયેલા નથી. અરજદારે ૧૦ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨ના રોજ ડેબિટ નોટ મોકલી પોતાની માર્કેટિંગ કમિશનની માંગણી કરી હતી. અરજદારનું કહેવું છે કે પ્રતિવાદીએ ચૂકવણી ટાળી હતી, તેથી ડેબિટ મુજબ રૂ. ૨૦,૮૦,૦૦૦/- સાથે વ્યાજ ચૂકવવા પ્રતિવાદીને કહેતા ૧૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩ની નોટિસ પાઠવવાની ફરજ અરજદાર પર આવી. તેનો પ્રતિવાદી દ્વારા ૨૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩ના રોજ જવાબ આપવામાં આવ્યો. તેમાં, તે જવાબમાં, પ્રતિવાદી કંપનીએ અરજદારને જણાવ્યું કે કરાર અનુસાર ખરીદનાર દ્વારા નિભાવવાપાત્ર ફરજો પૂર્ણ કરવાની તેની આવશ્યકતા હતી. પ્રતિવાદીએ અરજદારને સૂચના આપી કે ત્યારબાદ જ તેને કમિશન ચૂકવવાપાત્ર બનશે.

૩. અરજદારના મતે, તેનો પ્રતિવાદી સાથેનો સંબંધ દલાલ અને મુખ્યના રૂપમાં હતો અને કરાર મુજબ દલાલી અરજદારને ચૂકવવાની હતી તથા કરારનું પાલન થઈ ગયું અને તે સમાપ્ત થઈ ગયા બાદ દલાલી આપમેળે ચૂકવવાપાત્ર હતી.

અરજદારના કેસ મુજબ, પ્રતિવાદીએ કરાર હેઠળ ચુકવણી મેળવી હતી અને તેણે ઉક્ત ખરીદદાર સાથે કરારનું “નિરૂપણ” કરી લીધું હતું; પરિણામે, દલાલી કમિશન સંબંધિત અરજદારની ઉક્ત બાકી રકમ આપમેળે ચૂકવવાપાત્ર બની ગઈ હતી. પ્રતિવાદી કંપનીએ કોઈ વાજબી આધાર વિના ઉક્ત ચુકવણી રોકી રાખી હોવાથી, કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમ ૪૩૩(ઈ) સાથે વાંચેલ કલમ ૪૩૪ હેઠળ કંપનીને વિલોપિત કરવાની જવાબદારી ઊભી થતી હતી.

૩.૧ અરજપત્રમાં જણાવાયેલા તથ્યો અને જોડવામાં આવેલા દસ્તાવેજોની નકલોમાંથી જાણવા મળે છે કે પક્ષકારો વચ્ચે કરારાત્મક સંબંધો સ્થાપિત થયા હતા, જેના હેઠળ ઉક્ત વિદેશી ખરીદદાર-રમાક જનરલ ટ્રેડિંગ એલએલસી, દુબઈએ પ્રતિવાદી પાસેથી ભારતીય રેપસીડ એક્સ્ટ્રેક્ટ મીલનું કુલ ૧૫,૦૦૦ મેટ્રિક ટન ખરીદ્યું હતું. ઉપરોક્ત કુલ જથ્થાના વેચાણ અંગેની વ્યવહારિકતા ૨૮ જુલાઈ, ૨૦૧૧ની ૮,૦૦૦ મેટ્રિક ટનની, ૦૪ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧ની ૨,૦૦૦ મેટ્રિક ટનની તથા ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ની ૫,૦૦૦ મેટ્રિક ટનની તારીખવાળા કરારોમાં સમાવિષ્ટ હતી. માલની ખરીદી પ્રથમ બે વ્યવહારોના સંદર્ભે પ્રતિ મેટ્રિક ટન યુએસ ડોલર ૧૮૩ના દરે, જેમાં પ્રતિ મેટ્રિક ટન યુએસ ડોલર ૩ કમિશનનો સમાવેશ થતો હતો, અને ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના ત્રીજા વ્યવહારમાં પ્રતિ મેટ્રિક ટન યુએસ ડોલર ૧૮૮ના દરે, જેમાં પ્રતિ મેટ્રિક ટન યુએસ ડોલર ૨ કમિશનનો સમાવેશ થતો હતો, એમ નક્કી કરવામાં આવી હતી.

૩.૨ મોકલણીઓ કંડલા બંદરથી ફ્રી ઑન બોર્ડ (એફઓબી) ધોરણે મોકલવામાં આવી હતી. રજૂ કરેલી નકલ મુજબ, ઉક્ત વિદેશી ખરીદદાર અને પ્રતિવાદી-વેચનાર વચ્ચે થયેલા ત્રણેય વેચાણ કરારોમાં વ્યવહારીક રીતે સમાન નિયમો અને શરતો સમાવિષ્ટ હતી. તે પણ જણાય છે કે અરજદાર, મધ્યસ્થ તરીકે કાર્ય કરતાં, ૨૮ જુલાઈ, ૨૦૧૧, ૦૪ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧ અને ૧૬ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ની ઇ-મેલ પત્રવ્યવહાર દ્વારા ઉક્ત ત્રણ ખરીદીઓને પુષ્ટિ આપી હતી. અરજદાર દ્વારા ઉપર મુજબ પુષ્ટિ કરાયેલ ૨૦૦૦ મેટ્રિક ટન બાબતે, પ્રતિવાદી કંપનીએ કરારની શરતો મુજબ, વેચાણ મૂલ્યના ૨૦% જેટલી ચુએસડી ૭૭,૦૦ અગાઉથી પ્રાપ્ત કરી હતી. ૫૦૦૦ મેટ્રિક ટનની ખરીદી બાબતે, વેચાણ મૂલ્યના ૧૦% જેટલી ચુએસડી ૮૪,૫૦૦ અગાઉથી પ્રાપ્ત થઈ હતી.

૩.૩ પ્રતિવાદી-ગોકુલ રિફોર્મ્સ એન્ડ સોલવેન્ટ લિમિટેડે જવાબી હલફનામું દાખલ કર્યું હતું. કંપનીએ તેના જવાબમાં, અન્ય બાબતો સાથે, એવું જણાવ્યું હતું કે પક્ષકારો વચ્ચે પ્રવેશ કરાયેલા કરારાત્મક સંબંધોમાં અરજદારએ વિદેશી પક્ષ તરફથી કાર્ય કર્યું હતું અને કુલ ૧૫,૦૦૦ મેટ્રિક ટન માલના વેચાણ બાબતે પ્રતિવાદીની ઓફર સ્વીકારી હતી. પ્રતિવાદીનું કહેવું છે કે અરજદારે શરતો સ્વીકારી લીધા બાદ વ્યવહારો હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા, અને પ્રતિવાદી તથા કહેવાયેલા વિદેશી પક્ષ દ્વારા ઔપચારિક વેચાણ કરારો નિર્વહિત કરવામાં આવ્યા હતા. કિંમતોમાં પ્રતિવાદીના બેંક ખાતામાં ચુકવણી મળ્યા બાદ ચુકવવાપાત્ર અરજદારનું કમિશન સમાવિષ્ટ હતું. સંક્ષેપમાં, પ્રતિવાદીનું કહેવું છે કે અરજદાર

વિદેશી પક્ષ તરફથી એજન્ટ તરીકે કાર્ય કરતો હતો, અને પોતાનો કમિશન અંગેનો દાવો અમલમાં મૂકી શકે તે પહેલાં સંબંધિત ખરીદદારની તમામ બાંહેધરીઓ નિભાવવાની તેની ફરજ હતી; તેમજ અરજદારને ચૂકવવાપાત્ર કમિશન વેચાણ કિંમતનો ભાગ હતો. પ્રતિવાદી દ્વારા બચાવના ભાગરૂપે જવાબી હલફનામામાં જણાવવામાં આવેલી હકીકતોની વિગતવાર ચર્ચા નીચેના પરાગ્રાફોમાં કરવામાં આવી છે.

૪. અરજદાર તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ.એમ. ગોહિલે રજૂઆત કરી હતી કે કરારમાં સમાવિષ્ટ કરાયેલ શરતો અને નિયમો અનુસાર, ગાફ્ટા નં. ૧૦૦ લાગુ પડતો હતો, જેને પ્રતિવાદી કંપની બંધાયેલી હતી અને શરત નં. ૪ મુજબ અરજદારને દલાલી ચૂકવવાપાત્ર હતું. રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઉક્ત શરત હેઠળ શિપિંગ દસ્તાવેજોનું આદાનપ્રદાન થાય તે દિવસે દલાલી ચૂકવવાપાત્ર અને દેય બની જતું હતું, અથવા જો માલનો વિનીયોગ ન થયો હોય તો, પ્રથમ વિનીયોગના દિવસથી સતત ૩૦ દિવસ પછી દલાલી ચૂકવવાપાત્ર બનશે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ખરીદદારે પ્રતિવાદીને ચૂકવણી કરી હતી અને ચૂકવણીની પ્રાપ્તિ અંગે પ્રતિવાદીએ પ્રતિસાદ આપ્યો હતો અને ત્યારબાદ મૂળ દસ્તાવેજો પરત મોકલી આપ્યા હતા. અરજદાર તરફથી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદી સાથે અરજદારનો સંબંધ માત્ર દલાલનો હતો, જેના માટે ઉપરોક્ત શરતો મુજબ દલાલી ચૂકવવાપાત્ર હતું. પ્રતિવાદીનો એ દાવો કે તેમને ખરીદદારની જવાબદારીઓ નિભાવવાની આવશ્યકતા હતી, તેનો તેમણે ગંભીર

રીતે વિવાદ કર્યો હતો. રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આવો કોઈ કરાર અસ્તિત્વમાં નહોતો અને પ્રતિવાદી સામે તે શોધી કાઢી પણ શકાય તેમ નહોતો.

૪.૧ અરજદાર તરફના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારની ભૂમિકા માત્ર દલાલની હતી અને દલાલ તરીકે કામગીરી કરતાં વધુ કોઈ વધારાની ભૂમિકા નીકાળી શકાય તેમ નથી. તેમની રજૂઆત મુજબ, પત્રવ્યવહારમાં ક્યાંય પણ આવી ભૂમિકાનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નહોતું, તેમજ “એજન્ટ” શબ્દનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નહોતો. વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દલાલ તરીકે, પ્રતિવાદી સાથે તેનો સ્વતંત્ર કરાર હતો. તેમણે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે ખરીદદાર અને પ્રતિવાદી વચ્ચેના વિવાદમાં ખરીદદારની ફરજો નિભાવવાની આવશ્યકતા હોવાનું કહી, પ્રતિવાદી કંપની કમિશનનું ચુકવણી રોકી શકી ન હોત અથવા તેને નકારી શકી ન હોત. વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ૨૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩ની આ પત્રવ્યવહારમાં પ્રતિવાદીએ સ્વીકાર્યું હતું કે તેણે ખરીદદાર સાથે હિસાબબુકનો નિકાલ કરી દીધો હતો.

૪.૨ અરજીકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા પ્રતિઉત્તર શપથપત્રમાં કરેલી પ્રતિ-અરજીનો સંદર્ભ આપીને દલીલ કરવામાં આવી કે કરારમાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે તે પ્રતિવાદીના જોખમ અને અધિકાર હેઠળ હતો અને જીએએફટીએ-૧૦૦ ની લાગુ પડવાની શરત પણ સ્પષ્ટ હતી, જેના હેઠળ શિપિંગ દસ્તાવેજોની આપ-લેના દિવસે દલાલી ચૂકવવાપાત્ર બની હતી. તેમણે પ્રત્યુત્તર શપથપત્રના પરિચ્છેદ પના સંદર્ભમાં રજૂઆત કરી કે શિપમેન્ટ ઇશિન

ખાતેના અંતિમ ગંતવ્ય માટે નહોતું, એવી સૂચના પ્રતિવાદી તરફથી આપવી ખોટી હતી અને દસ્તાવેજો પણ ઈરાનને અંતિમ ગંતવ્ય તરીકે દર્શાવે છે.

૪.૩ અરજદારના વિદ્વાન વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી કે કોઈપણ સંજોગોમાં, અરજદારે વિદેશી ખરીદદાર સાથે ચુકવણીનો મુદ્દો નિરાકરી લીધો હતો. આ સંદર્ભે, તેમણે અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ વધારાના હલફનામામાં કરાયેલ હકીકતી આક્ષેપો તથા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજો પર આધાર મૂક્યો. રજૂઆત કરવામાં આવી કે ૨૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ ઈન્વોઈસ કાઢવામાં આવ્યો હતો, જેને બાદમાં સુધારવામાં આવ્યો હતો અને ૪ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧ની ઈન્વોઈસમાં ગુણવત્તા ભથ્થું આપવામાં આવ્યું હતું; સુધારેલી ઈન્વોઈસ મુજબ રકમ ઘટાડવા કંપની સંમત થઈ હતી. વિદ્વાન વકીલે દ્રઢપણે રજૂઆત કરી કે પ્રતિવાદી તરફથી આ વર્તન ખરીદદારને મુક્ત ગણાવવા સમાન હતું. તેથી, અન્ય દલીલો પર પૂર્વગ્રહ વિના, તેમણે રજૂઆત કરી કે કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી હવે કોઈ વિવાદ બાકી રહ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં અને કંપનીને કિંમતની રકમ ચૂકવવામાં આવી તથા પ્રાપ્ત થઈ હોવાથી, અરજદારને કમિશન ચૂકવવામાં નિષ્ફળ રહેવા માટે કોઈ બહાનું, અને ખાસ કરીને ટકાઉ આધાર તો બિલકુલ નહોતો.

૪.૪ વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે, જો કોઈ કારણ રહેલું હતું તો પણ, કમિશનની ચુકવણી અટકાવી રાખવાનું હવે કોઈ કારણ રહ્યું નથી. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ઉઠાવવામાં આવેલ બચાવ માત્ર કલ્પિત અને પ્રત્યક્ષરૂપે નિષ્ફળ

સ્વરૂપનો હતો. અરજદારના વિદ્વાન વકીલે આઈબીએ હેલ્થ (ભારત) પ્રા. લિ. વિ. ઇન્ફો-ડ્રાઈવ સિસ્ટમ્સ એસડીએન. ધડ. [૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૫૫૩] માંના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો. તેમણે રજૂ કર્યું કે, તેથી, અરજદારને બાકી રહેલું દેવું નિર્વિવાદ છે, બચાવ વિના, અને પ્રતિવાદી કંપનીને તેની બાકી દેવું ચૂકવવામાં અસમર્થતાને કારણે કંપનીઝ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ વિસર્જિત કરવાનો આદેશ આપી શકાય છે.

૪.૫ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર જોશી તથા વિદ્વાન વકીલ શ્રીમતી અમૃતા ઠાકોરે, દાખલ કરાયેલા જવાબી હલફનામાને આધારે પોતાની દલીલો રજૂ કરતાં, પક્ષકારો વચ્ચેની લેવડદેવડના અનુસંધાને બનેલી ઘટનાઓની ક્રમાવલી તથા ઘટનાઓની શ્રેણી પર ભાર મૂક્યો. આ બાબતો પ્રતિસાધક કંપની દ્વારા અરજદારના દાવા સામે ઉઠાવવામાં આવનાર બચાવના ભાગરૂપે રજૂ કરવામાં આવી છે. તેથી, પ્રાસંગિક રીતે, તેનું સંક્ષેપ નીચે મુજબ કરવામાં આવે છે,

(૧) ઉપરોક્ત કરાર અને સોદાની અમલવારીમાં, પ્રતિવાદી કંપનીએ આવશ્યક ધૂમનિર્મૂલન કર્યા પછી નિર્ધારિત માત્રામાં ભારતીય રેપસીડ મીલની પુરવઠા કરી હતી અને માલસામાન સંક્રમણમુક્ત હોવાનું દર્શાવતા ધૂમનિર્મૂલન પ્રમાણપત્રો તથા પશુચિકિત્સક પ્રમાણપત્રો પણ જારી કર્યા હતા. મૂળપ્રમાણપત્ર, ધૂમનિર્મૂલન પ્રમાણપત્ર અને પશુચિકિત્સક પ્રમાણપત્ર રેકૉર્ડ ઉપર રજૂ કરવામાં આવ્યા છે.

(ii) પ્રતિવાદી-કંપનીએ માલસામાનને જહાજ પર ચઢાવવા માટે કંડલા બંદરે મોકલ્યો. જોકે, ઘણા દિવસો સુધી જહાજ બંદરે આવ્યું નહોતું અને/અથવા તેણે માલસામાનની લોડિંગ કરી નહોતી, જેના કારણે કંડલામાં લોડિંગમાં વિલંબ થયો; પરિણામે પ્રતિવાદીને કંડલામાં માલસામાનના સંગ્રહ માટેના ચાર્જો તથા અન્ય ખર્ચાઓ બાબતે મોટો ખર્ચ સહન કરવો પડ્યો.

(iii) રજમી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ, જ્યારે માલ આખરે લાદવામાં આવ્યો અને જબેલ અલી, દુબઈ ખાતે તેના નિર્ધારિત સ્થળે પહોંચ્યો, ત્યારે જબેલ અલી ખાતે વિદેશી પક્ષ દ્વારા વજનની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તે સમયે માલ અથવા તેની ગુણવત્તા બાબતે કોઈ વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો.

(iv) રજમી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ અને ૨૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ, ત્યારબાદ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ના અંતિમ સપ્તાહ દરમિયાન, પ્રતિવાદીએ ઉપરોક્ત ૩ કરારો અનુક્રમે બાકી રહેલી રકમના સંદર્ભમાં ૧૫,૪૪,૦૦૦ યુ.એસ. ડૉલર, ૩,૦૮,૮૦૦ યુ.એસ. ડૉલર અને ૮,૫૦,૫૦૦ યુ.એસ. ડૉલરની રકમ માટે શિપમેન્ટ સંબંધિત ૩ ચલણો કાઢ્યાં.

(વ) ૦૨મી ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧ના રોજ, તરત જ ત્યારબાદ, પ્રતિવાદીને અરજીકર્તા તરફથી એક ઇમેલ પ્રાપ્ત થયો, જેમાં એક એવો ઇમેલ મોકલવામાં આવ્યો હતો કે જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે માલસામાનમાં સંક્રમિત તથા સડેલા કોથળા, લાકડાં, બોટલો વગેરે સામેલ હતાં. આ પ્રથમ વખત હતું કે જેમાં માલસામાનની ગુણવત્તા અંગે વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. પ્રતિવાદીનું

વધુ કહેવું છે કે માલસામાન ધરાવતો જહાજ ઈરાની બંદરે લઈ જવાયો હતો અને માલસામાન ઈરાન પહોંચ્યા બાદ જ વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં જ્યારે માલસામાન દુબઈ પહોંચ્યો ત્યારે એવો કોઈ વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો નહોતો. ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧માં, આ મુદ્દાના નિરાકરણ માટે બેઠક યોજાઈ હતી અને પત્રવ્યવહારની આપલે થઈ હતી.

(vi) પ્રતિવાદી દ્વારા સંબોધિત ૦૧ નવેમ્બર, ૨૦૧૧ અને ૦૨ નવેમ્બર, ૨૦૧૧ની તારીખના પત્રોમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે સમગ્ર ચુકવણી તરત જ રિલીઝ કરવી આવશ્યક હતી.

(સાતમું) આંશિક ચુકવણી રૂપે યુએસડી ૧૫,૪૪,૦૦૦ તથા યુએસડી ૮,૫૦,૪૫૭ ની રકમ ૧૪ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ અને ૧૯ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ ના રોજ કરવામાં આવી હતી, જે તે ચૂકવવાની જરૂરી રહેલી તારીખ પછી ઘણાં વિલંબથી કરવામાં આવી હતી. તેથી પ્રતિવાદીનો એવો દાવો છે કે બાકી વેચાણ પ્રતિફળની રકમ યુએસડી ૩,૦૮,૮૦૦, જેને ગેરરીતે અટકાવી રાખવામાં આવી હતી, તે ઉપરાંત વિલંબિત ચુકવણી પર વ્યાજની માંગ કરવાનો તેને હક પ્રાપ્ત થયો હતો.

(viii) તે રકમની માગણી કરતાં, પ્રતિવાદીએ ૧૦મી નવેમ્બર, ૨૦૧૧ અને ૨૫મી નવેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ પત્રો પાઠવ્યા. ૩૦મી નવેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ, કોઈ પ્રતિસાદ ન હોવાથી પ્રતિવાદીએ પોતાના મધ્યસ્થની નિમણૂક કરી.

(૯) ૦૨ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ, ચુકવણી કરવા અથવા ઉપરોક્ત પત્રોનું પાલન કરવા બદલે, વિદેશી પક્ષે એક ઈ-મેઇલ પાઠવીને યુ.એસ.ડી. ૭૭,૨૦૦ની આગોતરી ચુકવણીની પરતફેરની માગણી કરી હતી તથા પ્રતિવાદી પાસેથી યુ.એસ.ડી. ૧,૭૧,૩૭૯ની વધુ રકમની પણ માગણી કરી હતી.

(x) વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે અચાનક વિદેશી પક્ષે પ્રતિવાદી પાસેથી વધુ ખરીદી કરીને મુદ્દાને “નિપટાવવા”ની ઓફર કરી. પ્રતિવાદી અત્યંત કઠિન સ્થિતિમાં હતો, કારણ કે કાર્ગો ઈરાનમાં લઈ જવાઈ ચૂક્યો હતો અને ત્યાંથી તેને પાછો મેળવવો અથવા વેચવો અશક્ય હતું, તેમજ બાકી ચૂકવવાની રકમ વસૂલ કરવી પણ અત્યંત મુશ્કેલ હતી.

(xi) આ ભાન થતાં કે તેમનો ઉપરો હાથ છે, અરજદાર અને વિદેશી પક્ષે પરસ્પર મિલીભગત કરીને પ્રતિવાદી પર યુ.એસ.ડી. ૭૫,૦૦૦ની રકમ છોડી દેવા દબાણ કર્યું અને ધમકી આપી કે જો પ્રતિવાદી ઉક્ત યુ.એસ.ડી. ૭૫,૦૦૦ની રકમ છોડી નહીં દે તો વધુ કોઈ ચુકવણી કરવામાં આવશે નહીં.

(બારમું) ત્યારબાદ, ૧૬ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૧ના રોજ, પ્રતિવાદીએ અરજદાર પાસેથી વધુ યુ.એસ.ડી. ૨,૩૩,૭૫૭ની રકમ પ્રાપ્ત કરી હતી, જે પણ પ્રતિવાદીના જણાવ્યા મુજબ ઘણો વિલંબિત હતી.

(તિરવ.) પ્રતિવાદીએ ૦૨ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૨ના રોજ વિદેશી પક્ષને પત્ર લખી જણાવ્યું હતું કે તેને યુએસડી ૧,૪૬,૯૦૧ની હાનિ થઈ હતી, જેમાં બિલ

મૂલ્યમાં ગેરકાયદેસર કપાત, વ્યાજની હાનિ અને કંડલામાં શિપમેન્ટમાં વિલંબ માટેના કેરી ઓવર ખર્ચની રકમોનો સમાવેશ થતો હતો।

૪.૬ ત્યારબાદની ઘટનાઓ તથા પત્રવ્યવહાર તથ્યોના વર્ણનને પૂર્ણ કરવા માટે નોંધવા યોગ્ય છે. ૨૩ માર્ચ, ૨૦૧૨ના રોજ પ્રતિવાદીએ અરજદારને ઇ-મેઇલ કરીને જણાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદીના બાકી હકક અને પ્રતિવાદીને થયેલ નુકસાન, જે કુલ યુ.એસ.ડી. ૧,૪૬,૮૦૧/- થાય છે, તેનું સમાધાન થયા વિના કમિશનની ચુકવણીનો કોઈ પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી, તથા અરજદારને ચુકવણી સુનિશ્ચિત કરવા વિનંતી કરી હતી. અરજદારને જાણ કરવામાં આવી હતી કે જો અરજદાર પ્રતિવાદીના કાયદેસર બાકી હકક તથા નુકસાનની ભરપાઈ સુનિશ્ચિત કરવામાં નિષ્ફળ જશે, તો પ્રતિવાદી તેની સામે યોગ્ય કાર્યવાહી આરંભશે. ત્યારબાદ, અરજદાર અને પ્રતિવાદી વચ્ચે પત્રવ્યવહાર ચાલુ રહ્યો. આ પત્રવ્યવહારમાં ૧૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩નું પત્ર અને ૨૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩નો પ્રતિવાદીનો જવાબ, જે આ ચુકાદાના પ્રારંભિક અનુચ્છેદોમાં ઉલ્લેખિત છે,નો સમાવેશ થાય છે. ૨૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૩ના જવાબમાં પ્રતિવાદીનો વલણ એવું હતું કે કરારના પાલન માટે અરજદાર દલાલ તરીકે ઊભો રહ્યો હતો અને તેથી પ્રતિવાદીને ચુકવવાપાત્ર સમગ્ર વેચાણમૂલ્યની ચુકવણીની વ્યવસ્થા કરવાનું તથા નુકસાનની ભરપાઈ કરવાનું પણ તેના પર જવાબદારી હતી. અરજદારે દ્રઢપણે કહ્યું હતું કે તેને તેની કમિશન તથા દલાલી તરીકે રૂ. ૨૦,૮૦,૦૦૦/- મળવા હકદાર છે અને પ્રતિવાદી તથા વિદેશી ખરીદદારો વચ્ચેના કોઈપણ

કરારજન્ય વિવાદો માટે તે જવાબદાર નથી. અરજદારે કંપની અધિનિયમની ધારા ૪૩૩ હેઠળ ૧૫ નવેમ્બર, ૨૦૧૩ની વૈધાનિક નોટિસ પાઠવી હતી.

૪.૭ વધુમાં નોંધવું જરૂરી છે કે પ્રતિવાદી કંપનીએ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૩માં અરજદાર વિરુદ્ધ અમદાવાદની સિટી સિવિલ અદાલતમાં સિવિલ દાવો નં. ૫ of ૨૦૧૪ દાખલ કર્યો હતો, જેમાં રૂ. ૧,૧૯,૬૬,૫૩૫/- ની રકમ વ્યાજ સાથે માગવામાં આવી હતી. જણાવવામાં આવે છે કે અરજદારને ઉક્ત દાવાનો સમન્સ બજાવવામાં આવ્યો છે અને તે હજુ અચૂક છે.

૪.૮ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે, ઉપરોક્ત તથ્યો અને હલફનામા-જવાબમાં દર્શાવેલ પાસાઓના આધારે પોતાના દલીલોને આગળ ધપાવતા રજૂઆત કરી કે સમગ્ર વ્યવહારમાં અરજદાર પ્રતિવાદીનો એજન્ટ તરીકે કાર્યરત હતો. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે ખરીદદાર ઈરાન સ્થિત વિદેશી પક્ષ હતો અને અરજદારે ખરીદદારના એજન્ટ તરીકે કાર્ય કર્યું હતું તથા ઉક્ત ખરીદદારની વતી કરારજન્ય ફરજ નિભાવવાની તેની ઉપર બાંધધરી હતી. વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલને સમર્થન આપવા માટે ઈ-મેઈલ પત્રો પર, ઉદાહરણ તરીકે, અરજીતના પૃષ્ઠ-૨૦ પર આધાર મૂક્યો કે અરજદાર વિદેશી ખરીદદાર માટે કાર્ય કરતો હતો. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી કે અનુવર્તી તબક્કે, વિદેશી પક્ષે ચૂકવણીથી બચવા માટે, દુબઈ ખાતે નિરીક્ષણ કરીને યોગ્ય ઠેરવવામાં આવેલ માલસામાનની ગુણવત્તા અંગે વિવાદ ઉઠાવવાનું શરૂ કર્યું. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે અનુવર્તી ઘટનાઓએ દર્શાવ્યું કે ખરીદદારને રકમ પરત જોઈએ હતી અને તે પ્રતિવાદીને દબાવવાનો

ઈરાદો ધરાવતો હતો. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે વેચાણ મૂલ્યની વસૂલાત માટે વિદેશી દેશમાં આ વિદેશી ખરીદદાર વિરુદ્ધ ખર્ચાળ તથા લગભગ અશક્ય એવા મુદદાવાદને આગળ ધપાવવાને બદલે, કંપનીએ ઉક્ત પક્ષ દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી રકમ સ્વીકારવી યોગ્ય ગણી. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે ન્યાયનિકાલ પ્રક્રિયા બાકી છે અને તેનો ત્યાગ કરવામાં આવ્યો નથી. તેમણે રજૂ કર્યું કે અરજદાર પોતાની બાંધધરીઓનો ઇનકાર કરી શકતો નથી અને અરજદારના કેસને જવાબ આપતાં, જેમાં કંપનીએ ખરીદદારને મુક્ત કરી દીધો હોવાનું કહેવાયું છે, પોતાનો કમિશન/દલાલીનો દાવો કરી શકતો નથી.

૪.૯ પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂ કર્યું કે કંપની કાર્યરત સંસ્થા છે અને તેમાં સૈકડો કર્મચારીઓ કાર્યરત છે. તેમણે પ્રતિહલફનામાના પરા ૪ અને ૫ પર આધાર મૂકીને દર્શાવ્યું કે તે એક મોટી અને નફાકારક સંસ્થા છે તથા પૂરતા વ્યવસાય ધરાવતી વૃદ્ધિમુખી કંપની છે. ત્યારબાદ તેમણે મુદ્દાઓનું સારાંશરૂપે આ રીતે રજૂકરણ કર્યું, (એ) અરજદારએ પ્રતિવાદીના પ્રસ્તાવને સ્વીકારીને ઉપરોક્ત વ્યવહાર બાબતે પ્રતિવાદી સાથે કરારાત્મક સંબંધોમાં પ્રવેશ કર્યો હતો, (બી) તેથી, પ્રતિવાદી દ્વારા પુરવઠા કરાયેલા માલ સંબંધિત સમગ્ર વેચાણ કિંમતની ચુકવણીની વ્યવસ્થા કરવી પણ અરજદારની સમાન જવાબદારી હતી, (સી) તેમ કરવામાં નિષ્ફળ જવાથી માત્ર ઘટાડાયેલા ઇન્વોઈસ મૂલ્યની દૃષ્ટિએ જ નહીં, પરંતુ વિલંબિત ચુકવણીઓ પરના વ્યાજ તથા શિપમેન્ટમાં વિલંબ માટેના આગળ ધપાવવાના ખર્ચની દૃષ્ટિએ પણ પ્રતિવાદીને ભારે નુકસાન થયું,

(ડી) અરજદારએ પ્રતિવાદી પ્રત્યેની પોતાની કરારાત્મક પ્રતિબદ્ધતા અને જવાબદારીનો ભંગ કર્યો છે અને વધુમાં, તેણે વિદેશી પક્ષ સાથે સક્રિય રીતે સાઠગાંઠ કરીને પ્રતિવાદીને ભારે નુકસાન પહોંચાડ્યું છે, (ઈ) આવા સંજોગોમાં, અરજદાર પ્રતિવાદીને આવા નુકસાન અને હર્જાનાની કુલ રકમ વ્યાજ સહિત ચૂકવવા માટે જવાબદાર હતો. આને ધ્યાનમાં લેતાં, પ્રતિવાદી પાસેથી કોઈપણ કમિશન માગવાનો અરજદારને કોઈ વૈધ અધિકાર હોવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી, (એફ) બિનસ્વીકૃતિ રાખીને પણ એવું માનવામાં આવે કે અરજદારને કમિશન અંગે કોઈ વૈધ દાવો છે, તો પણ ઉપરોક્ત પરથી સ્પષ્ટ છે કે કમિશન વેચાણ કિંમતનો ભાગ હતું અને જ્યાં સુધી પ્રતિવાદીને સમગ્ર વેચાણ મૂલ્ય પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી અરજદારને કોઈ રકમ મેળવવાનો અધિકાર નહોતો, (જી) અરજદારે બાકી અચૂક વેચાણ મૂલ્ય તેમજ પ્રતિવાદીને થયેલા નુકસાન માટેનું વળતર ચૂકવવાની વ્યવસ્થા ન કરી ત્યાં સુધી અરજદારને કોઈ રકમ ચૂકવવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. અરજદાર એ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યો હોવાથી, પ્રતિવાદી કમિશનની રકમને બાકી અચૂક વેચાણ મૂલ્ય સામે સમાયોજિત કરવા માટે હકદાર હતો.

પ. કંપની અધિનિયમના અધ્યાય-૨ની કલમ ૪૩૩માં એ પરિસ્થિતિઓ અંગે જોગવાઈ છે, જેમાં કંપનીને અદાલત દ્વારા વિસર્જિત કરી શકાય. તે કલમના ઉપખંડ (ઈ)માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જો કંપની પોતાનું દેવું ચૂકવવામાં અસમર્થ હોય, તો તેને અદાલત દ્વારા વિસર્જિત કરી શકાય. અધિનિયમની કલમ

જઝઝમાં ક્યારે કંપનીને પોતાનું દેવું ચૂકવવામાં અસમર્થ ગણવામાં આવે તેની જોગવાઈ છે. આઈબીએ હેલ્થ (આઈ) પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ. ઇન્ફો-ડ્રાઇવ સિસ્ટમ્સ એસડીએન. ડીએચડી. [(૨૦૧૦) ૧૦ એસસીસી ૫૫૩] માં સર્વોચ્ચ અદાલતે વિસર્જન અધિકારક્ષેત્રના અથવા અદાલતના પ્રયોગને માર્ગદર્શન આપતા સિદ્ધાંતો અને પરિમાણોનું વિસ્તૃત વિવરણ આપ્યું હતું. પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં કંપની તરફથી સદ્ભાવપૂર્ણ અને સારગર્ભિત વિવાદ ઊભો કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં કંપનીને વિસર્જિત કરવાનો આદેશ આપી શકાય નહીં. પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું હતું કે વિસર્જન અરજીનો ઉપયોગ કંપની દ્વારા સદ્ભાવપૂર્વક વિવાદિત દેવાની ચુકવણી વસૂલવા માટે કરવો એ કોઈ યોગ્ય સાધન નથી.

૫.૧ વિવાદ અંગે, જે સ્વરૂપે મહત્વપૂર્ણ કહેવાય, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું.

વિચારણા માટે ઉદભવતો પ્રશ્ન એ છે કે જ્યારે જવાબદારી બાબતે નોંધપાત્ર વિવાદ હોય, ત્યારે શું દેનાર તે જવાબદારીની પરિપૂર્તિ માટે કંપનીનું વિસર્જન કરવાની અરજી કરી શકે? એવા સંજોગોમાં, શું કંપની અદાલત ઉપર આ તપાસ કરવાની ફરજ નથી કે કંપની પાસે દાવો કરાયેલા દેવા બાબતે ખરેખરનો વિવાદ છે કે નહીં? જો વિવાદ સચ્ચાઈપૂર્વકનો હોય અને બનાવટી, કલ્પિત, ભ્રામક

અથવા ભ્રાંત ધારણાપૂર્ણ ન હોય, તો તે નોંધપાત્ર તથા વાજબી ગણાય. તે તબક્કે કંપની અદાલત પાસેથી મામલાની સંપૂર્ણ સુનાવણી કરવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી નથી. તેણે માત્ર એટલું નક્કી કરવાનું હોય છે કે આધાર પ્રાથમિક દષ્ટિએ નોંધપાત્ર દેખાય છે કે નહીં. સ્વાભાવિક છે કે વિવાદના આધાર એવા કોઈ ચતુરાઈપૂર્વક ઘડાયેલા પડદાથી બનેલા ન હોવા જોઈએ, જે દેનારને તેના ન્યાયસંગત અને ઈમાનદાર હકથી વંચિત કરે, અને તે માત્ર નકામી ઝઘડાખોરી પણ ન હોવી જોઈએ. કાનૂની સ્થિતિ સ્થિર છે કે જો દેનારનો દેવો નોંધપાત્ર આધાર પર સચ્ચાઈપૂર્વક વિવાદિત હોય, તો અદાલતે અરજી ફગાવી દેવી જોઈએ અને દેનારને પ્રથમ પોતાનો દાવો દાવામાં સાબિત કરવા દેવું જોઈએ, નહીં તો વિસર્જન પ્રક્રિયાના દુરુપયોગનો ભય રહે છે. કંપની અદાલત પાસે હંમેશા વિવેકાધિકાર રહે છે, પરંતુ વિવાદના પક્ષકારને સચ્ચાઈપૂર્વક વિવાદિત દેવું ચૂકવવા કંપનીને મજબૂર કરવા માટે વિસર્જન અરજીની ધમકીનો સાધન તરીકે ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. (પરા ૨૦)

પ.ર અદાલતે મધુસૂદન ગોરધનદાસ એન્ડ કો. વિ. મધુ વૂલેન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ પ્રા. લિ. [(૧૯૭૧) ૩ એસસીસી ૬૩૨], મેડીકિવપ સિસ્ટમ્સ (પી) લિ. વિ. પ્રોક્સિમા મેડિકલ સિસ્ટમ જીએમબીએચ [(૨૦૦૫) ૭ એસસીસી ૪૨] તેમજ વિજય ઇન્ડસ્ટ્રીઝ વિ. એનએટીએલ ટેકનોલોજીઝ લિમિટેડ [(૨૦૦૯) ૩ એસસીસી ૫૨૭] માં આપેલા પોતાના પૂર્વ નિર્ણયોનો ઉલ્લેખ કરીને અને તેમના પર આધાર રાખીને, જણાવ્યું,

“ઉપરોક્ત ઉલ્લેખિત કેસોમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો દર્શાવે છે કે જો દેવું સદ્ભાવપૂર્વક વિવાદિત હોય, તો કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ની કલમ ૪૩૩(૧)(એ)ના અર્થમાં ‘ચુકવણી કરવામાં અવગણના’ કહી શકાય નહીં. જો અવગણના જ ન હોય, તો અનુમાનિત જોગવાઈ અમલમાં આવતી નથી અને કંપની પોતાની દેવું ચૂકવવામાં અસમર્થ છે તે આધાર પર વિસર્જનનો આધાર સાબિત થતો નથી; તેમજ એવા સદ્ભાવપૂર્વક વિવાદિત દેવાની રકમની અચુકવણીને ‘ચુકવણી કરવામાં અવગણના’ તરીકે વર્ગીકૃત કરી શકાય નહીં, જેથી કંપની અધિનિયમની કલમ ૪૩૩(ઈ) ને કલમ ૪૩૪(૧)(એ) સાથે વાંચીને લાગુ થતી જવાબદારી ઊભી થાય,

૧૯૫૬.” (પરા ૨૩)

૫.૩ તે પ્રસંગે પ્રતિવાદીએ વિનિંગ અપની અરજી દાખલ કરી હતી, જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે અપીલકર્તા કંપનીએ સમાધાન કરાર હેઠળ ચૂકવવાની પોતાની જવાબદારી નિભાવવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી છે, અને વડી અદાલતે પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ ઉકેલવા માટે અખબારમાં જાહેરખબર પ્રસિદ્ધ કરવાનો આદેશ કર્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે વિવાદની પ્રકૃતિ અને પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદનો સંદર્ભ લઈને, એવું મત વ્યક્ત કર્યું કે તેમાં સમાધાન કરારની સંબંધિત શરતો અને નિબંધનોનું અર્થઘટન કરીને તેનો અમલ કરવો આવશ્યક હતો, અને સ્પષ્ટ કર્યું કે સદ્ભાવનાપૂર્વકનું સંરક્ષણ સામે આવ્યું હતું. નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું કે જ્યાં કંપની અને સદ્ભાવનાપૂર્વકનો વિવાદ હોય, ત્યાં અરજીકર્તાને વિનિંગ અપના હેતુ માટે કંપનીનો ઋણદાતા ગણાવી શકાય નહીં. સદ્ભાવનાપૂર્વકનો વિવાદ એટલે ઉઠાવવામાં આવેલા વિવાદ માટે નોંધપાત્ર આધારનું અસ્તિત્વ. અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો કંપની અદાલતને સંતોષ થાય કે જે દેવા પર અરજી આધારિત છે તે અત્યંત વિવાદિત દેવું છે, તો કંપની અદાલતે એવી અરજી સ્વીકારવી ન જોઈએ. વધુમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કંપની દ્વારા ચૂકવણી કરવામાં ઇનકારના કારણોમાં કંપની અદાલતે જવું અપેક્ષિત છે અને એ પણ નિશ્ચિત કરવું અપેક્ષિત છે કે કંપનીનો ઇનકાર વાજબી કારણથી અથવા સદ્ભાવનાપૂર્વકના વિવાદથી સમર્થિત છે, જેમાં વિવાદનો નિર્ણય ફક્ત નાગરિક અદાલતમાં ચાલતી સુનાવણી દ્વારા જ થઈ શકે.

પ.૪ સર્વોચ્ચ અદાલતે તેની સમક્ષ રહેલા કેસના સંદર્ભમાં નીચે મુજબ આંક્યું અને અવલોકન કર્યું.

“સમાધાનનામામાં તેમજ સમજૂતીપત્રમાં સમાવિષ્ટ વિવિધ શરતો અને નિયમોનું તથા પક્ષકારોએ કરેલાં દાવાઓનું વિસ્તૃત વિશ્લેષણ કરતાં, અમે આ સુવિચારિત અભિપ્રાયે પહોંચી રહ્યા છીએ કે કંપની અરજામાં પ્રતિવાદી કંપની દ્વારા કરાયેલ દાવાની રકમ અંગે હકીકતી અને સદ્ભાવપૂર્ણ વિવાદ વિદ્યમાન છે, જે સ્વરૂપે નોંધપાત્ર છે. કંપની અદાલત, કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬ ની કલમો ૪૩૩ અને ૪૩૪ હેઠળની પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે, સમાધાનનામાની તથા સમજૂતીપત્રની શરતો અને નિયમોના પાલનમાં કોણ દોષી હતું તે નક્કી કરવાની સ્થિતિમાં નહીં હોય, કારણ કે એ માટે તથ્યોની વિગતવાર તપાસ, પુરાવાનું મૂલવણી તેમજ પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા સમાધાનનામા અને સમજૂતીમાં સમાવિષ્ટ વિવિધ શરતો અને નિયમોની વ્યાખ્યા આવશ્યક બને છે.” (પરા ૨૯)

પ.૫ મેડિક્વિપ સિસ્ટમ્સ (પી) લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે એ સિદ્ધાંતોનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે જેમના આધારે અદાલત વિસર્જન અધિકારક્ષેત્રમાં કાર્યવાહી કરે છે, તે આ મુજબ છે: (i) કંપનીની પ્રતિકારણા સદ્ભાવપૂર્વકની છે

અને તત્વસભર છે, (ii) પ્રતિકારણા કાયદાના દષ્ટિએ સફળ થવાની સંભાવના ધરાવે છે, અને (iii) કંપની તે તથ્યો અંગે પ્રાથમિક દષ્ટિએ પુરાવો રજૂ કરે છે, જેમના પર પ્રતિકારણા આધારિત છે. તે જ સમયે ઉપરોક્ત માપદંડો પ્રાથમિક દષ્ટિએ લાગુ પાડવાના રહે છે.

૬. તેથી તે નક્કી કરવા માટે કસોટી એ છે કે વિન્ડ અપ કરવાની માંગણી કરાયેલી કંપની દ્વારા રજૂ કરાયેલ બચાવ પાયાદાર આધાર પર આધારિત છે કે નહીં અને તે સદ્ભાવપૂર્વક ઉઠાવવામાં આવ્યો છે કે નહીં. ઉઠાવવામાં આવેલા આધારને તાત્વિક બચાવ તરીકે કહી શકાય, જો પ્રાથમિક દષ્ટિએ વિચારતાં તેઓ કાયદાની દષ્ટિએ ટકી શકે તેવા હોય. તેઓ એવા આધાર હોવા જોઈએ કે જેના આધારે વાદમાં પુરાવાથી તેને સ્થાપિત કરવાની તક આપવી યોગ્ય બને. એ જ સમયે કંપની અદાલત બચાવના ગુણદોષ પર અંતે સફળ થવાની શક્યતા કે તેની અંતિમ સ્વીકાર્યતા અથવા અસ્વીકાર્યતા સાથે સંબંધિત નથી.

૭. ઉપર જણાવેલ પરિમાણોને લાગુ કરતાં, જ્યારે પ્રતિવાદી કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલ બચાવની મૂલવણી કરવામાં આવે છે, ત્યારે મામલો એવો છે કે અરજદારે વિદેશી ખરીદદારોના વતી એજન્ટ તરીકે કામગીરી કરી હતી. ખરીદદાર ઈરાનમાં સ્થિત હતો અને તેથી કરાર દ્વારા એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી, જેમાં અરજદારે ઉક્ત ખરીદદારોના વતી માલ ખરીદ્યો હતો. ઉપર ઉલ્લેખિત ૨૮મી જુલાઈ, ૨૦૧૧, ૦૪મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૧ અને ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૧ની ઇ-મેલ પત્રોમાં અરજદાર દ્વારા કરારોની પુષ્ટિ કરવામાં

આવી હતી, અને તેમનો વિષયવસ્તુ એકસરખો હતો. આ સંદર્ભમાં, ઉદાહરણરૂપ, કરારની પુષ્ટિ કરતું પ્રથમ ઇ-મેલ આધારરૂપ લેવામાં આવ્યું હતું, જે નીચે મુજબ હતું.

“વિષય: વ્યવસાયની પુષ્ટિ

પ્રિય શ્રી મોદી,

અમે ખાતરી આપીએ છીએ કે નીચેના ખરીદદારોની તરફથી સમૂહમાં ૮,૦૦૦ મેટ્રિક ટન (+૨%) વેચનારના વિકલ્પવાળી ભારતીય રેપસીડ મીલ એક્સટ્રાક્શન, પ્રતિ ટન યુએસ\$ ૧૯૩.૦૦ એફ.ઓ.બી. એસ.ટી. કંડલા બંદર, ભારત ખાતે ખરીદવામાં આવી છે, અને ચૂકવણી વેચનારના બેંક ખાતામાં પ્રાપ્ત થતાં યુએસ\$ ૩.૦૦ અમારા કમિશન તરીકે ચૂકવવાપાત્ર રહેશે. ખરીદદારોની સંપૂર્ણ વિગતો નીચે મુજબ છે :

રામક જનરલ ટ્રેડિન્ડ

એલએલસી પી.ઓ.

બોક્સ ૪૦૯૧ દુબઈ

(યુએડ)

શરતો:

તમારા કાર્યાલય અનુસાર કરારમાં દંડ અંગેના વિશિષ્ટ ઉપબંધ સાથે સંમત થયેલી તમામ શરતો નીચે મુજબ છે

કરારની શરતોના કોઈપણ ભંગની સ્થિતિમાં, બંને પક્ષોમાંથી કોઈ એક તરફથી યુ.એસ. ડોલર ૧૦.૦૦ પ્રતિ મેટ્રિક ટન દંડ, જે ડિફોલ્ટ કરનાર પક્ષ દ્વારા ૨ અઠવાડિયામાં ચૂકવવાનો રહેશે.

૦૩.૦૮.૧૧થી સાત કાર્યદિવસ જરૂરી છે, કારણ કે દુબઈમાં તમામ બેંકો શુક્રવાર અને શનિવારે બંધ રહે છે; એલ/સી ખોલવા માટે પશુચિકિત્સા પ્રમાણપત્ર અને સૂક્ષ્મજીવીય પ્રમાણપત્રો એલ/સીની બહાર ઈરાનમાં કંપનીના નામે જારી કરવાં પડશે.

કૃપા કરીને કરાર આજે જ જારી કરાવી જોડાયેલું સ્કેન મોકલશો.

આજે ગુરુવાર હોવાથી, અને આયાન બંધ હોવાથી, હસ્તાક્ષરિત કરાર શનિવારે પાછો મોકલવામાં આવશે.

વ્યવસાય બદલ આભાર.

ઉષ્માભર્યા અભિવાદન,”

૭.૧ અરજદારએ ઉપરોક્ત પુષ્ટિકારક સંદેશાવ્યવહારમાં, અન્ય વાતો ઉપરાંત, “અમે નીચેના ખરીદદારોની તરફથી ખરીદાનું પુષ્ટિ કરીએ છીએ” એમ જણાવ્યું હતું, અને ખરીદદારનું નામ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. પ્રતિવાદી કંપનીના

વિદ્વાન વકીલે ભારતીય કરાર અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની ધારા ૨૩૦નો સંદર્ભ આપ્યો હતો, જે કંપનીની બચાવ દલીલની વિષયવસ્તુપૂર્ણ પ્રકૃતિનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે એક મહત્વપૂર્ણ પાસું છે. ઉક્ત ધારા કહે છે કે તે આશય બાબતે કોઈ કરાર ન હોય તો, એજન્ટ તેના મુખ્ય તરફથી કરેલા કરારને અંગત રીતે અમલમાં મૂકી શકતો નથી, અને ન તો તે વ્યક્તિગત રીતે તે કરારોથી બાધ્ય બને છે. તેમ છતાં, ધારા આગળ વધીને તેના વિરુદ્ધની ધારણાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે, અને હાલની વિવાદાસ્પદ પરિસ્થિતિના સંદર્ભમાં તે પ્રાસંગિક છે. તેમાં પ્રાવધાન છે કે આવા કરારની અસ્તિત્વની ધારણા નીચેના કિસ્સાઓમાં રાખવામાં આવશે, (૧) જ્યાં કરાર વિદેશમાં નિવાસ કરતા વેપારી માટે માલના વેચાણ અથવા ખરીદી માટે એજન્ટ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હોય, (૨) જ્યાં એજન્ટ તેના મુખ્યનું નામ જાહેર કરતો ન હોય; (૩) જ્યાં મુખ્યનું નામ જાહેર થયેલું હોવા છતાં તેની સામે દાવો ચલાવી શકાય તેમ ન હોય. કરારોના અમલીકરણના ક્રમમાં જે વિકાસ થયા, તેમાં શરૂઆતમાં દુબઈ ખાતે કાર્ગોનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું અને ગુણવત્તા અંગે કોઈ વિવાદ ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ ત્યારબાદના તબક્કે તે ઉઠાવવામાં આવ્યો; પરતફેર વગેરે બાબતે અરજદારનો દાવો, પક્ષો વચ્ચે થયેલા સંબંધિત પત્રવ્યવહારમાં, કંપની દ્વારા રજૂ કરાયેલા કેસ મુજબ અરજદારની એજન્ટ તરીકેની ભૂમિકા પ્રતિબિંબિત થતી હતી. અરજદારની ભૂમિકા માત્ર દલાલ તરીકે હતી કે તેણે ઉક્ત વિદેશી ખરીદદારની તરફથી એજન્ટ તથા મધ્યસ્થ તરીકે કાર્ય કર્યું હતું, અને જો હાં, તો કરારમાંથી ઉદ્ભવેલી વિદેશી ખરીદદારની ફરજો નિભાવવાની બાબતમાં અરજદારને બાધ્ય ગણાવી શકાય કે

કેમ, એ પ્રશ્નો છે, જેમનો નિર્ણય પક્ષકારો વચ્ચે શું સંમત થયું હતું તેની વિચારણા પર આધારિત રહેશે. આ બાબત પણ, કેસના તથ્યોમાં, પક્ષકારો વચ્ચેના પત્રવ્યવહારમાંથી નીકળતી શરતો અને કરાર રચનાર તથ્યો તથા પરિસ્થિતિઓની સમષ્ટિમાંથી તેને શોધી કાઢવા અને તેનું અર્થઘટન કરવા માટેની પ્રક્રિયા આવશ્યક બનાવે છે. પ્રતિવાદી કંપનીએ ઉઠાવેલી બચાવ દલીલને નિરસ બચાવ દલીલ તરીકે લેબલ કરી શકાય તેમ નહોતું.

૭.૨ અરજદારના આ કેસ અંગે, જેમાં કંપનીએ ઇન્વોઈસ જારી કર્યો અને ત્યારબાદ સુધારેલ ઇન્વોઈસ જારી કર્યો, રકમો પ્રાપ્ત કરી, રિયાયત આપી અને આ રીતે ખરીદદારને મુક્ત કર્યો, પ્રતિવાદીનો કેસ એવો છે કે માત્ર આ હકીકત જ ખરીદદાર સામેના દાવાના કારણનો ત્યાગ ગણાતી નથી. રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ચુકવણીઓ નિયત તારીખો પછી કરવામાં આવી હતી અને ખરીદદાર તેના વર્તન દ્વારા ચુકવણી ટાળવા અને નિષ્ફળ બનાવવા ઈચ્છતો હતો; તેથી તેણે પરતફેરની માગણી કરી, જેને પ્રતિવાદી કંપનીએ સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો. પ્રતિવાદમાં દાખલ હલફનામામાં કંપનીનું વલણ આ રીતે પ્રગટ થાય છે, “આ બાબતની જાણ થતાં જ અચાનક વિદેશી પક્ષે પ્રતિવાદી પાસેથી વધુ ખરીદી કરીને મામલો ‘નિર્ણિત’ કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો. અગાઉ જણાવ્યું મુજબ, જથ્થો ઈરાન સુધી મોકલી દેવામાં આવેલ હોવાથી પરિસ્થિતિ અત્યંત સંકટજનક હતી, કારણ કે ત્યાંથી તેને પાછો મેળવવો કે વેચવો અસંભવ હતો અને બાકી અનિચ્છુક રકમ વસૂલ કરવી પણ અત્યંત મુશ્કેલ હતી. પોતાને

ઉપરના હાથની સ્થિતિમાં હોવાનું સમજી, અરજદાર અને વિદેશી પક્ષે પરસ્પર સાંઠગાંઠ કરીને પ્રતિવાદી પર દબાણ કર્યું કે તે યુએસડી ૭૫,૦૦૦ની રકમ છોડે, અને ધમકી આપી કે જો પ્રતિવાદી આ યુએસડી ૭૫,૦૦૦ છોડશે નહીં, તો તેઓ કોઈ ચુકવણી કરશે નહીં. આવી પરિસ્થિતિમાં અને આ પ્રકારના દબાણ હેઠળ, ઓછામાં ઓછો બાકી અનિચ્છુક રકમનો એક ભાગ વસૂલ કરી શકાય તે માટે પ્રતિવાદીને પરિસ્થિતિ સ્વીકારવા માટે મજબૂર થવું પડ્યું.”. આ બચાવ સંભવનીય હતો અને તેને બનાવટી તરીકે ફગાવી શકાય તેમ નહોતો. ફરીથી, અરજદાર દ્વારા વૈધાનિક નોટિસ જારી કરવામાં આવી તે સમયબિંદુથી પૂર્વે જ વિવાદ અને તકરાર અસ્તિત્વમાં હતા, જેના દ્વારા દર્શાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ બચાવ પછીથી ઊભો કરાયેલો અથવા બાદની વિચારી લાવેલી દલીલ નહોતો.

૮. ઉપરોક્ત કંપની દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલા સમગ્ર બચાવમાંથી તાત્કાલિક નોંધાઈ શકે એવા આગલા પાસાંઓમાંથી કેટલાક છે. તેમનો અને પ્રતિવાદી દ્વારા અરજદારના દાવા સામે લેવાયેલા વલણમાંથી સંયુક્ત રીતે ઊભરતા લક્ષણો અને પરિબલોને ધ્યાનમાં લેતાં, એવું કહેવું શક્ય નથી કે બચાવ સદ્ભાવપૂર્વકનો નથી અથવા તે માત્ર દેખાવો પૂરતો છે અથવા ફક્ત દેવું ટાળવા અને ચૂકવણું ટાળવા માટે ઉઠાવવામાં આવ્યો છે. બચાવના આધારનું કાયદામાં ટકી શકે એવું સ્થાન છે. તેમણે સદ્ભાવપૂર્વક તથા સાર્થક બચાવ ઉઠાવ્યો છે.

૯. તેમ છતાં, સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે આ ચુકાદામાં કરવામાં આવેલી ટિપ્પણીઓ અને પ્રતિવાદીની વિસ્તૃત કરાયેલ બચાવની બાબતોને તેના ગુણદોષ અંગેની અભિવ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં નહીં આવે. આ જ કોઈપણ પક્ષના કેસને, યોગ્ય મંચ અથવા અદાલત સમક્ષ, જો કોઈ કાર્યવાહી સંસ્થાપિત કરવામાં આવે તો, તેના પર હાનિકારક અસર કરશે નહીં; અને જો એવી કાર્યવાહી આરંભવામાં આવે, તો તેનો નિર્ણય કાયદા અનુસાર કરવામાં આવશે.

૧૦. હાલની વિનિંદગ અપ અરજી ગુણદોષ વિહીન હોવાથી, તેને આથી રદ કરવામાં આવે છે.

(એન.વી. અંજારિયા, ન્યાયાધીશ)

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.